

Introïtustekst: Lucas 3: 10 - 14

De mensen vroegen aan Johannes: 'Wat moeten we dan doen?' Hij antwoordde: 'Wie twee stel onderkieren heeft, moet delen met wie er geen heeft, en wie eten heeft moet hetzelfde doen.' Er kwamen ook tollenaars om zich te laten dopen, en die vroegen hem: 'Meester, wat moeten wij doen?' Hij zei tegen hen: 'Vorder niet meer dan wat jullie is opgedragen.' Ook soldaten kwamen hem vragen: 'En wij, wat moeten wij doen?' Tegen hen zei hij: 'Jullie mogen niemand afpersen en je ook niet laten omkopen, neem genoeg met je soldij.'

Lezing:

Amos 2: 4 – 16

Dit zegt de Eeuwige: misdaad op misdaad heeft Juda begaan: ze hebben de wetten van de Eeuwige verworpen en zich niet gehouden aan zijn geboden; de valse goden waar hun voorouders al achteraanliepen, hebben ook hen doen dwalen. Daarom zal ik mijn vonnis niet herroepen. Ik zal Juda in vlammen doen opgaan; vuur zal de burchten van Jeruzalem verteren. Dit zegt de Eeuwige: Misdaad op misdaad heeft Israël begaan – daarom zal ik mijn vonnis niet herroepen! Ze verkopen de rechtvaardigen voor zilver en de armen voor een paar sandalen. Ze zijn eropuit de zwakken in het stof te laten kruipen, en de machtelozen dringen ze opzij. Een zoon en zijn vader slapen bij hetzelfde meisje en maken zo mijn heilige naam te schande. Ze strekken zich naast de altaren uit op kleren die ze in onderpand hebben, en in het huis van hun God drinken ze wijn die als boete was ontvangen.

En toch heb ik ter wille van jullie de Amorieten uitgeroeid, die zo groot waren als ceders en zo sterk als eiken: met wortel en tak roeide ik ze uit. Ik heb jullie uit Egypte weggeleid, ik heb jullie veertig jaar lang door de woestijn gevoerd, opdat jullie het land van de Amorieten in bezit konden nemen. Sommigen van jullie maakte ik profeet, anderen nazireeër – zo is het toch, Israëlieten? – spreekt de Eeuwige. Maar jullie gaven de nazireeërs wijn te drinken, en tegen de profeten hebben jullie gezegd: 'Jullie mogen niet profeteren.'

Daarom zal ik de grond onder jullie voeten doen kraken, zoals een kar vol schoven kraakt in zijn voegen. De snelste man vlucht dan tevergeefs, de sterke heeft niets aan zijn kracht, de krijgsheld redt zijn leven niet, geen boogschutter houdt stand, geen hardloper ontkomt, geen ruiter brengt het er levend af, zelfs de dapperste held zal naakt moeten vluchten die dag, spreekt de Eeuwige.

Amos 5: 14-15

Zoek het goede, niet het kwade. Dan zullen jullie leven, en dan zal de Eeuwige, de God van de hemelse machten, met jullie zijn, zoals jullie altijd zeggen. Haat het kwade, heb het goede lief en zorg dat er recht gedaan wordt in de poort. Misschien zal dan de Eeuwige, de God van de hemelse machten, genade schenken aan wie er overgebleven zijn van Jozefs volk.

Het visioen van Amos (9: 11-15)

De dag komt dat Ik het vervallen huis van David zal herbouwen; Ik zal de muren herstellen en opbouwen wat is neergehaald, Ik zal het in zijn vroegere luister herstellen. Dan zal Israël in bezit nemen wat er nog rest van Edom en van alle volken die mij eens toebehoorden – spreekt de Eeuwige, die dit alles doen zal. Ja, de dagen komen – spreekt de Eeuwige – dat de ploeger de maaier ontmoet en de druiventreder de zaaier, dat de bergen druipen van de wijn en alle heuvels golven van het koren.

Ik zal het lot van mijn volk Israël ten goede keren. Zij zullen hun verwoeste steden herbouwen en erin wonen, ze zullen wijngaarden planten en de wijn ervan drinken, ze zullen tuinen aanleggen en de vruchten ervan eten. Ik zal hen terug planten in hun grond, en zij zullen niet meer worden weggerukt uit het land dat Ik hun heb gegeven – zegt de Eeuwige, jullie God.

Overweging

In Amos' tijd was er in het noordelijke rijk Israël sprake van grote voorspoed, door levendige handel met andere volken. Voor de rijke bovenlaag was er vlees, wijn en olijfolie in overvloed, woningen met ivoeren zuilen en aparte zomerverblijven. Maar de armen betaalden de prijs voor die rijkdom, zij werden uitgebuit en hadden aan alles gebrek. Amos woont zelf in het zuidelijke rijk, Juda. Maar als hij hoort dat men in het noorden armen verkoopt voor een paar sandalen, verlaat hij zijn fruitbomen en schapen en gaat naar het noorden omdat hij niet langer kan zwijgen over al dat onrecht.

Hij pakt het slim aan, want hij spreekt de Israëlieten niet direct aan op hun eigen wandaden, maar begint over hun buurvölker, één voor één voorspelt hij hun ondergang, want misdaad op misdaad heeft dat volk begaan, zo staat het in onze vertaling, om het zo begrijpelijk mogelijk te maken. Maar eigenlijk staat er: Zo spreekt de Eeuwige: drie wandaden van dat volk ben ik bereid door de vingers te zien, maar met de vierde is de maat vol. Vrij vertaald: er zijn grenzen. Zo voorspelt Amos de ondergang van drie buurvölker, en de Israëlieten zullen met instemming naar hem geluisterd hebben: inderdaad, onze burendeugen niet, goed dat die heidenen gestraft worden. Dan noemt Amos drie andere burendeugen, Edomieten, Ammonieten en Moabieten – dat zijn verre verwanten van Israël, nakomelingen van Ezau en Lot. Het is bijna familie - maar goed, toch net niet helemaal, het zijn halve heidenen, en die deugen ook niet – kunnen ze gedacht hebben.

Dan komt het stuk dat we lazen, over Juda, waar Amos zelf vandaan komt: Zo spreekt de Eeuwige: drie overtredingen van Juda kan ik hebben, maar na de vierde wordt het vonnis niet meer uitgesteld. Juda houdt zich niet aan de thora, en loopt valse goden achterna.

De Israëlieten worden er stil van, want Juda, dat is hun broedervolk, ook kinderen van Abraham, Izaak en Jakob. Eigenlijk horen ze bij elkaar, Israël en Juda, ze waren één volk onder koning David. Net zoals Vlaanderen eigenlijk bij ons hoort, ooit deel van het koninkrijk der Nederlanden. Dan komt Israël zelf aan de beurt, Amos zegt: jullie zijn geen haar beter dan al jullie burendeugen. Rijken worden rijker, armen worden armer, er zijn er die hun kinderen als slaaf moeten verkopen. Waar is jullie solidariteit gebleven, waar is de menselijkheid die God van ons vraagt? Door jullie wandaden kraakt de grond onder jullie voeten, vluchten kan niet meer.

Het is niet zo moeilijk Amos' profetie te vertalen naar onze tijd: de aarde wankelt, er is een klimaatcrisis, een pandemie, talloze oorlogen, en de rijken gaan - zodra het weer kan, gewoon verder met hun leven, maar de armen betalen de rekening. Waar ligt onze solidariteit?

We zien veel parallellen met onze tijd:

Ook wij leven in een welvarend land, met een groeiende economie, en lage werkloosheid. Maar te veel mensen leven in armoede, wonen in slecht geïsoleerde huizen of zijn de dupe van te ingewikkelde overheidsregels. In elke crisis profiteren de rijke landen wereldwijd als eerste van mogelijke oplossingen of beschikbare medicatie, ten koste van arme landen. Ook wij kunnen scherp oordelen over onze burendeugen, Fransen met hun vroege pensioen, Britten met hun brexit en Polen die vluchtelingen tegen houden... onze burendeugen niet. Bij sociaal onrecht in ons eigen land, is het makkelijk wijzen naar banken en multinationals: die houden de ongelijkheid in stand met torenhoge bonussen voor bestuurders. Net zoals het volk Israël kunnen ook wij onszelf buiten schot houden.

Maar een woedende Amos zegt: de maat is vol, door jullie wandaden wankelt de aarde. Drie keer ziet God het door de vingers, maar nu niet meer.

Die woede van onheilsprofeten komt niet altijd aan, hun boosheid is zo groot dat het weerstand oproept. Mensen sluiten zich af, gaan terug schreeuwen, of het probleem relativiseren of bagatelliseren. Denk aan klimaatontkenkers, of aan klimaatactivist Greta Thunberg, die ook wel eens irritatie opwekt. Een woedende profeet wordt niet altijd verstaan of begrepen. Dat heeft ook Amos gemerkt. Hij mocht uitrazen, maar geluisterd hebben ze niet. Toen hij uitgesproken was, zei de koning van Israël: Ziener, verdwijn! Ga naar Juda, (waar je vandaan komt), ga daar profeteren.

Wat doen wij met de Amossen in onze tijd? Zijn we bereid ons open te stellen en kritisch te kijken naar onszelf? In deze heftige tijden is boosheid overal: we zien woedende demonstranten, voor het klimaat of tegen coronamaatregelen, voor sociale woningbouw of tegen bio-industrie.

Naar wie moeten we luisteren? Soms slaat de woede over op relschoppers, die alles overschreeuwen – waardoor wij de echte profeten niet meer kunnen verstaan. Of: is dat een mooie smoes om onze schouders op te halen?

Wat doen wij met de Amossen in onze tijd als het gaat om sociale rechtvaardigheid?

Een beetje ongelijkheid is niet zo'n probleem, dat kan een prikkel zijn om je best te doen. Maar extreme ongelijkheid tussen arm en rijk doet niemand goed en ontwricht de samenleving. Als iemand een ander verkoopt voor een paar sandalen, dan wordt beiden geen recht gedaan. Als wij goedkope kleding uit Azië halen, mogen we onze ogen niet sluiten voor de uitbuiting daar. Als rijke landen medicijnen voor zichzelf houden, doen ze niet alleen de ander, maar uiteindelijk ook zichzelf tekort. De verhoudingen zijn verstoord.

Nu de verhoudingen in onze hele samenleving zo verstoord zijn en het vertrouwen in elkaar, maar vooral ook in de goede afloop, lijkt te verdampen, is de vraag prangender dan ooit. Hoe kunnen we weer samen op dezelfde weg terecht komen, elkaar weer verstaan en de verhoudingen herstellen. Amos zegt: haat het kwade, heb het goede lief en zorg dat er recht gedaan wordt in de poort. Wat moeten we dan doen? Johannes zegt: begin bij jezelf. Deel wat je hebt met anderen, sluit niemand uit en wees tevreden met wat je hebt...

Niet voor niets koppelen we deze adventsserie over hoop aan diaconale doelen, om niet onze schouders op te halen, zo van: "wij kunnen er toch niks aan doen", en dan vrolijk verder te leven. Niet blijven hangen in praten over, maar praten met onze diaconale partners, die klein beginnen met het bestrijden van armoede, honger en onrecht. Zo willen we het visioen levend te houden van een rechtvaardige wereld.

Amos eindigt met een hoopvol toekomstvisioen: verwoeste huizen zullen herbouwd worden, er zal volop geoogst worden en vluchtelingen zullen terug kunnen naar huis. Dan zal er recht worden gedaan aan de arme, de vreemde, en komt er een einde aan sociaal onrecht. Want wie een ander recht doet, wordt er zelf ook beter van. De verhoudingen worden hersteld, met ruimte voor iedereen. Ik versta Amos' donderpreek dan ook als een oproep om onze rijkdom te delen, met mensen om ons heen die iets nodig hebben. En dat het rijke westen wat ze hebben delen met landen die aan alles gebrek hebben.

Advent is: die hoop levend houden dat het goede uiteindelijk het kwade zal overwinnen. Dat het visioen van Amos dichterbij komt, zo, dat een boom aan stromen levend water - vruchten kan dragen, en het ook de armen goed zal gaan. Wie weet komt het goed... een rechtvaardige wereld waar niet de dood heerst. Dat die hoop in ons wortel mag schieten en vrucht zal dragen. Amen

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl